

## Ablak

### FŰZFASÍP (VII.)

## A KORASZÜLÖTT

### BORDÁS GYŐZŐ

– Szóval, maga csak úgy, minden fölkészültség nélkül fogott az ásatásokhoz – vágott ismét Sauer Jakab szavába a régész, de hogy kérdés volt-e ez valójában, a hangsúlytalanságból nem derült ki. A fiatal tanár ezt is modortalanságának tulajdonította, mint mindazt, amit eddig vele művelt: fölényeskedett, bölcselkedett és gúnyolódott is, mindezzel azt az egyszerű tényt adva tudtára, hogy nem akárkivel, hanem egy minisztériumi tanácsossal ül szemben. Sauer számára nemcsak ez a magatartás, hanem a régész megjelenése is furcsa, ellenszenves volt, s eszébe jutott, amit egyszer Kovács doktor bizonygatott neki: az ember kinézéséből leginkább jelleme is megítélhető. A régész nagyon sovány, szikár ember volt. Barna öltönyében s ennél az unalmas színnél csak egy árnyalattal világosabb ingében fatörzsre emlékeztetett, amelyre a fűzöld nyakkendő úgy kúszik föl, mint egy sikló. Szokatlanul kicsi feje volt, s ha nincs rajta rég föl nem stuccolt pofaszakáll, akár egy gömbakác koronája is lehetett volna, amelyen ilyenkor télen jól kivehetők a göcsörtök. Haja gyér volt, de talán mert frissen mosta, minden szála fölfelé ágaskodott.

Hogy végre elmondhassa, mi vezérelte az ásatások elkezdésére, Sauer e meztelen mondat mögé odaképzelte a kérdőjelet, s úgy vélte, hosszabb nekifutással hamarabb ér célba:

– Amikor két évvel ezelőtt lekerültem Ú.-ba, sok érdekességgel találkoztam. . .

– Hagyjuk ezt, tanár úr. Engem az érdekel, hogy mi mindent talált abban az avar gyűrűben.

– Tetszik tudni – folytatta nem törődve többé a régésznek csak a pusztá tények iránti mohóságával –, Kiss Gyula, a város akkori tanácsosa már tíz évvel ezelőtt végzett ásatásokat. . .

– Ezt is tudjuk, lócsontváz, fibula, karperec. . . Ezek mind ott vannak a zombori múzeumban, ahonnan viszont az ön jelentése

alapján azt írják: most lakóépületek és egy állítólagos templomrom alapjai is előkerültek. Megmondaná, mire alapozza azt a feltevését, hogy „időjós!” hely az? Nem babonás ön, tanár úr?

– Kezdetben magam is babonának réltém, amit hallottam. Egy tanulóm mesélte, sőt váltig állította, hogy a környék pásztorai azért nevezik a gyűrűt időjóslnak, mert megfigyelték, hogy ha ott a kecskék legelés közben nyalni kezdik a cserepeket, eső lesz.

– Csak nem ült föl ennek a kecskemesének? – nevetett föl a régész.

– Természetesen nem, de a diákom meggyőző elbeszélése mégis fölkelte az érdeklődésemet, annál inkább, mert a gimnáziumban magam is foglalkozom barométerezéssel. Miután többször kint voltam a színhelyen, meggyőződhettem arról, hogy bizonyos időszakokban a kecskék valóban nyalják a cserepeket, s az esetek többségében ilyenkor időváltozás áll be. Fogtam, és megvizsgáltam a cserepeket. Téglagyárunkban arra a megállapításra jutottam, hogy a gyűrűben talált épületmaradványok téglái és cserepei kimondottan salétromosak. Ebből vontam le a következtetést.

– Milyent? – szolt oda a régész, s első jeleként, hogy kezd odafigyelni, élesen a tanár szemébe nézett.

– Ön nyilván jobban tudja, mint én, hogy a salétrom magába szívja a nedves levegőt, amitől aztán vizet izzad. Ha tehát a salétromos téglák nedves, rövid időn belül esőre számíthatunk. Az állatok pedig csak akkor nyalják őket, ha vizesek.

– Nagyon helyes. Hát maga nemcsak időjós, hanem téglaszakértő is, mindemellett pedig, úgy látom, fausti ember.

Volt ebben a megállapításban gúny is, nem vitás, de Sauert most vigasztalta a tudat, hogy természeti ismeretekben ez a földben áskálók alak nem fog ki rajta. Nem is hagyta magát.

– Ezt a jelenséget én kivizsgáltam, és nagyon örültem, hogy megállapításaim helytállóak. . .

– Örülni csak a műkedvelő szokott, jegyezze meg. A tudós mindig újabb bizonyítékokat keres.

Jobb végszót nem is kaphatott volna:

– Ezt tettem magam is. Amikor a szertári barométer kénesője változóra állt, máris mentem a gyűrűbe, de előtte még a piócák állását is megvizsgáltam.

A régész szája félig tátva maradt, míg hallgatta, miként végezte Sauer a hármaskísérletet a barométerrel, a kecskével és a piócákkal, amelyeket Wili hozott neki a kanálisról. Szép húsos piócák voltak, Sauernek pedig eszébe jutott egy régi kísérlet, amelyet tanárától az egyetemen hallott. Nem egészen telt üvegedényekbe helyezte a

piócákat. Ha a víz felszínén nyugodtan lebegtek, az tiszta időt jelentett, ha azonban lejjebb ereszkedtek, esőre lehetett számítani. Ilyenkor fogta a biciklijét, s kikarikázott a pásztorokhoz. De azt is megfigyelte – mert roppant éles szeme volt –, s ezt szinte már saját felfedezésének tekintette, hogy ha a piócák „esőre álltak”, s mellső tapadókorongjukat az üveg falához szorították, a testükkel pedig erős hullámmozgást végeztek, feltétlenül vihar közeledett. Ezt a jelenséget még disszertációjában is megírta, azzal magyarázva a piócák viselkedését, hogy ha az ég tiszta, akkor a levegőoszlop nehezebb, ennél fogva a nyomása nagyobb. Ellenben ha esőre van kilátás, a levegő párával telítődik, s a levegőoszlop súlya könnyebb és kevésbé nehezedik a piócák testére.

Miután sikerült mindezt előadnia, a régész csak annyit jegyzett meg: „A piócák tehát élő barométerek.” De mert számára a szakma mindenek fölött álló volt, amiből pedig mindeddig, mint egy üres kútból, hiába meregetett, egy kurta kérdéssel kanyarodott vissza:

– Avar vagy kelta eredetű-e a gyűrű?

Ettől a kérdéstől viszont Sauer, aki pedig már azt hitte, felülkerekedett lámpalázán és idegességén, egyszerre olyan nyugtalan lett, hogy verejték öntötte el egész testét, s talán még a salétrom is kiverte cipőjét. Az avarok történetét tanulmányozta, de a keltákról nem sokat tudott. Az avar eredetet egyébként is olyan bizonyított ténynek vélte, mint ahogy kéngőzből és vízből lesz a kénsav, amellyel a múltkor óvatlanságból leöntötte magát a szertárban. Magyarázkodnia azonban nem kellett, a régész leolvasott mindent az arcáról.

– Jó, ez talán nem is a maga dolga – szólta először megértést tanúsítva, de azt szigorúan megkövetelte, hogy a tanár aprólékosan írja le, milyenek voltak azok az épületek, hogy voltak elhelyezve, milyen mélyre ásták be őket, s még azt is megkérdezte, elképzelhetőnek tartja-e, hogy sárral tapasztott nádfedelük volt. A gyűrű falába vajt, mintegy két és fél méter mélyen talált égetőkemencét vázlatosan le is kellett rajzolni.

– Helyes! – kiáltott a régész szinte föllelkesedve, amikor azt is megtudta, hogy a kemencében talált kerámiamaradványokat, sőt a tűzhely közelében fellelt üszkös gabonaszemeket is elraktározták a gimnáziumi szertárban, azzal a felül csonka, alul lyukas körorsóval együtt, aminek ők legnagyobb jelentőséget tulajdonítottak.

– Ezeket feltétlenül elhozza nekem – mondta a régész, oly határozottan hangsúlyozva az egyes szám első személyt, amiből Sauer csakis arra gondolhatott, a régész máris a saját felfedezésének tekinti.

Nem először lopna a tanár a diákjától. – De van itt még egy jegyzőkönyv, ez is az ön jelentése alapján készült, ha nem tévedek.

A fatörzs-ember most az íróasztalához lépett, keresgélt valamit, aztán előhúzott egy kézzel írt lapot, és Sauer kezébe nyomta. A rápecsételt név tanúsította, Wagner György helybeli jegyző küldte. Az almanachügy, villant át Sauer agyán, lám, igaza volt Székely igazgatónak, jól megszimatolta. De ahogy mohón, mint előző este a festők láttak neki a bácskai disznótorosnak, szinte falni kezdte a sorokat, amelyben ott látta a saját nevét is, megint kelepccét sejtett: „... Sauer Jakob jelentette, hogy figyelmét felkeltette a Ferencsatorna jobb partján, közel Szenttamás határához, a csatorna ősi medrétől – egy nagy öböl közelében – mintegy 18 ölnyi távolságon egy feltűnő, mintegy 22 öl átmérőjű kerek magaslat, mely egy 6 öl széles és 1/2 öl mély pázsittal teljesen benőtt árokkal van körülveve. (Miatán rájött, miről van szó, megkönnyebbülve olvasta tovább.) Sauer itt próbaásást tartott a gymnasiumi tanárokkal, lelkészekkel, növendékekkel és nyolc munkással, abová május 29-én csónakon szálltak ki, és az ásást megkezdték.

*A kötörmelék elbányása után mintegy 1 1/2 méter mélységben az általuk húzott 1 m. ároktól kelet irányában egy cca. 80–100 ctm. átmérőjű mészhabarcba rakott nagyobb részt égetett vörös téglából kereken haladó téglafalra akadtak, kit mintegy 2 1/2 méterre nyitottak meg, mert este lett. Így nem tudni miféle épület maradványai fognak a munkálatokból kibontakozni. Tárgyakat nem találtak. A csontok és kövek a gymnasiumban helyeztetek el.”*

– Igen, csak ennyit tudunk, semmi egyebet. Feltételezésem szerint a kötörmelék egy török mecset maradványa, s török eredetre enged következtetni az arccal kelet irányába mutató csontváz is, amelynek helyrajza ugyancsak megvan.

Perceknek tűnt a pár pillanatnyi várakozás, míg most a régész tanácsos megszólalt.

– Fölhatalmazásom van a minisztériumi főtanácsos úrtól arra, hogy önt további munkára serkentsem, útmutatást adjak, s mellékeljem ezt az utalványt, kétszer nyolcszáz koronányi segélyt, az elkövetkező két évre a munka folytatására.

Sauer szinte röpdösött a pesti délutánban, vidámabb volt, mint annak a kabarénak a primadonnája, aki pezsgővel a kezében kacsin-tott rá a nagykörúti plakátról. Elfogadták a disszertációját, a vízművekben is biztatták a Fiumei-csatorna előmunkálatainak megkezdésére, az egyetemen két tanárával is találkozott, s hogy fog

örülni Székely igazgató a segélynek! Talán mégiscsak el kellett volna hoznia magával azt a jóságos öregurat...

– Te, micsoda cikk jelenik majd meg rólad a Haladásban, ha mindezt megtudják! – csapott a vállára Pichler a Budafoki úti műteremben, miután Sauer neki is boldogan adta elő mindazt, ami az örömeiből ma kijutott neki, s ami nyilván több annál, amennyi egyszerre kényelmesen elfér az ember lelkében. Merthogy zsúfolt volt most ez a lélek, akár e műterem, csak nem festékesdobozoktól, üvegektől, ecsetektől s képektől természetesen. . .

– Erre most megiszunk egy pálinkát! – pattant föl székéről a festő.

– Iszunk! – válaszolta, kiáltotta Jakab.

– Akkor lemész és hozol!

Sauer széles mosolya erre úgy kezdett szűkülni, mint mikor egy napon tartott hőmérőt hirtelen jégtáblák közé dugnak. S az a pont, ahol megállapodott ez a gyorsan torzuló arc, nem volt egyéb, mint fájdalmas görcsbe rándulás, egy Wili-féle vigyor. Sauer gyorsan fogta télikabátját, kalapját, és szó nélkül elsietett. Pichler pedig papírja fölé hajolva néhány ceruzavonással már fel is vázolta ezt az arckifejezést.

Mire Sauer visszatért a félliternyi kisüstivel, kész volt a rajztanulmány – egy tökéletes kis miniatúr – a füzetben. Ilyen értelmiségi alakról festhette meg Hollósy is idiótáját egy évtizeddel ezelőtt, gondolta a festő, mert azon is az értelem és zavar ötvözetét látta. Ez a mai kor jellemzője, nem napernyős lányok és girardis legények a ligetben. Sajnálta, hogy nem régebben kapott el egy ilyen pillantást, mert akkor már meg is festhette volna, s a kép ott lehetne a bizottság előtt, amely már válogatott a Művészház palotaavató kiállítására. Vigasztalásul, hogy így zavarba hozta, el is viszi, megmutatja neki ezt az újjá varázsolt palotát.

Sauer Jakabot a kinti hideg kellően lehűtötte, de röstellte, hogy Pichler belőle is egy Bachmann Zsigát csinált. De hát annak idején figyelmeztette őt Schuch házigazdája, hogy bohém ez a festő, mindig mindenkivel kitol. Valóban az – gondolta –, talán nem kellett volna ennyire lelkesednem, mert lehet, hogy irigy is. Abban a vállon veregetésben mintha figyelmeztetés is lett volna. Csak Pichler tudta, hogy volt is.

Nem kellett kétszer ajánlani, hogy maradjon még egy napig. Ezt az apró kellemetlenséget leszámítva jól érezte magát Pesten, s a tervezett bevásárlás is mindeddig elmaradt, csak egy korcsolyát vett útközben, csavarosat, amelyet a csatorna jegén még az idén kipróbálhat. De feleségének megígérte, hogy babakocsit is hoz, és megrendeli azt a tartályt, amit a padláson helyeznek majd el, oda pumpálják föl a vizet,

hogy szabadeséssel táplálja a csapat meg az alulról fűthető fürdőszobai víztartályt. Vécseiéknél láttak ilyen megoldást, ami Arankának azonnal megtetszett.

Koccintottak még egyet, nem tudva, hogy poharaik csendülése immár nemcsak pesti jókedvükért szól.

Már a Művészház palotája miatt is érdemes volt e terven felüli itt maradás. A Rózsa utcai bejárat egy hosszú előcsarnokba vezetett, ahonnan irodák nyíltak. A nagy hallból benéztek a biliárdszobákba, s bár az épületben még folyt a munka, máris elképzelték, milyen lesz majd az az ezer személy befogadására alkalmas fogadósalon. Ugyancsak a hallból jutottak föl a klub emeleti termeihez, amelynek már kialakult páratlanul újszerű része, a terasz. – Az utca felől valóságos kertnek fog tűnni – magyarázta Pichler. Látod, a terasz oszlopokkal van tagolva, s itt helyezzük majd el a szobrokat. A Medgyessy barátoméit is.

A palota több szenzációja közül a huszonöt méter hosszú, széles díszterembe értek, ahova éppen a mesterek Pheidiasz világhírű parthenoni frízét szerelték, amelyet a Művészház a londoni British Museumban őrzött eredeti után öntetett. Még hogy Sauer, de Pichlert is lenyűgözte a látvány. Szándékosan hagyta utoljára a Szegfű utcára néző kiállítási helyiségeket, azt az öt termet, üvegtetővel, ahova Pichler képei is bekerülnek, ekkor még úgy tűnt, örökre.

– Gyönyörű lesz – nem tudott mást mondani Sauer, s máris megszületett az agyában az ötlet, hogy az országra szóló avatőünnepség után rendezzék meg Pichler képeinek kiállítását az otthoni kaszinóban is.

A festő, aki mindig erős kontrasztjaiban láttatta az életet, mert tudta, hogy a rózsaszínű idill a világ legmulandóbb dolga, nem ellenkezett.

– Te tornatanár is vagy, nemde? Van egy ötletem. Az almanach miatt ti most úgy össze vagytok veszve, hogy legalább egy évig a kaszinóban semmi sem történhet. De megrendezzük a kiállításomat nálad, a tornateremben. Legyen ez egy újabb pofon azért a könyvért. No, mit szólsz hozzá? Még Medgyessyt is elhozom, meg Ziffert.

– Ha Székely igazgató beleegyezik, én nem bánom.

– Egy kép ára mehet az ásatásokra, ezt mondd meg neki. Gut?

Este már a kiállítás meghívójának a szövegét fogalmazták. „*Meghívó. Gyűjteményes kiállításomra* – diktálta Pichler. – *Pünkösdi vasárnapján a főgimnázium tornacsarnokában bemutatóra kerül (itt szünetet tartott, és töprengett kissé) száznál több festmény és rajz. Ünnepélyes vernissage délután négy órakor, amelyre T. címedet*

*szeretettel megbírom. Belépődíj (itt is gondolkozott egy keveset) 2 korona. Kiváló tisztelettel Pichler József.”*

– Jó lesz így? Na, akkor ezt lefordítod négy nyelvre, én meg húsvétra érkezem, hozom a képeket, kivéve azokat, nyolc-tízről lehet szó legföljebb, amelyek itt maradnak a Művészházban. Borosnak megmondod, a nyomtatás számláját én fedezem.

– Kell mind a négy nyelven, mint a vásári plakátot? – kérdezte Sauer.

– Külön-külön add mind a négy nyelven. Jut eszembe, hogy haladsz a rutén nyelvtanfolyammal?

– Megértem a gyerekeket, de hogy ezt lefordítsam, szükségem lesz Timko tiszteletes úr segítségére.

– Az öreg Godrát annak idején majdnem elbocsátották az állásából, mert nem volt hajlandó a latinról áttérni a magyarra. De ez még a nyolcvanas években volt.

A nyelvekkel sosem voltak túlságosan elnézők az iskolák. Székely igazgatónak köszönhetően folyt négy nyelvű oktatás a gimnáziumban is, mert hivatalosan csak a hitoktatást tanították mindenkinek az anyanyelvén. Volt is vita emiatt a tanfelügyelővel.

– Tudod, miért nem maradtam Münchenben? – kérdezte Pichler, s választ sem várva folytatta. – Mert idegennek éreztem ott magam. Az őseink, mondták, a földért eladták a nemzetüket. Hát ezt nem tudtam én lenyelni. Igaz, mi már itt vertünk gyökeret, hova a fenébe mennénk?

Másnap Sauer a fél egykor induló vonatra váltott jegyet, s kiszámította, negyed ötre otthon lesz. Amikor Kishegyesen átrobogott a szerelvény, még eszébe jutott az a levél, de gondolatban most már otthon volt. Amikor kiszállt, Wili szaladt elébe, s mondta, siessen, mert „nagy az újság”.

Sauer beugrott a fiákerbe, de meg sem kellett parancsolnia a kocsisnak, csapjon a lovak közé. Aranka már gyermekágyban feküdt, s az egész város tudta, koraszülött lett a gyerek. Ezt magától Kovács doktortól hallották, aki miután Valéria nővérrel elvégezte mindazt, amit ilyenkor tenni kell, a ház előtt összeseregülő asszonyoknak személyesen mondta meg. Csak Székely igazgató érdeklődésére tette még hozzá, „de a következő már nem lesz az”. Nem először s nyilván nem utoljára írta föl a szülési igazolványra: „abortivus”. Polgári családoknál ezt így illett, különösen ha kislányról volt szó.

*(Folytatjuk)*